

Trestná zodpovednosť členov obchodných spoločností v kontexte uplatnenia princípu ultima ratio¹

Criminal Liability of Members of Trading Companies in the Context of the Application of the ultima ratio Principle

Eva Szabová

Abstract: *The paper deals with the application of the ultima ratio principle in cases of unlawful conduct of company executive managers that fulfil the elements of property crimes, in particular the crimes of fraud and embezzlement. The paper points out that the mentioned issue is characterized by a considerable disagreement in the conditions of the Slovak Republic. The paper also indicates the inadequacy of the legal regulation de lege lata in terms of the possibility of applying the principle in question to cases in which the directors of companies commit the offenses in question in a greater than a small extent. In accordance with the current legislation, the ultima ratio principle can be applied only to misdemeanours. In other words, at the moment of fulfilling the qualifying moment of a larger extent, there is no legal basis for the application of the ultima ratio principle by the court. Based on the above-mentioned facts, the paper will try to point out the need to change the legal regulation concerning the ultima ratio principle in the conditions of the Slovak Republic, while in this connection it will also make a comparison with the legal regulation of the Czech Republic.*

Key Words: *Criminal Law; ultima ratio Principle; Subsidiarity of Criminal Repression; Crimes against Property; sensu largo Approach; sensu stricto Approach; Formal Concept of Criminal Offence; Material Corrective; the Slovak Republic; the Czech Republic.*

Abstrakt: *Príspevok sa zaoberá uplatňovaním princípu ultima ratio v prípadoch protiprávneho konania konateľov obchodných spoločností napĺňajúcich znaky trestných činov majetkovej povahy, predovšetkým trestných*

¹ Predložený príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia výskumného projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-18-0337 s názvom „Zodpovednosť členov orgánov obchodných spoločností medzi korporačným, insolvenčným a trestným právom“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Lucia Žitňanská, PhD.

činov sprenevery a podvodu. Príspevok poukazuje na skutočnosť, že uvedená otázka je v podmienkach Slovenskej republiky charakterizovaná značnou názorovou nejednotnosťou, pričom naznačuje nedostatočnosť právnej úpravy *de lege lata*, pokiaľ ide o možnosť, respektíve nemožnosť uplatňovania predmetného princípu na prípady, v ktorých konatelia obchodných spoločností páchajú predmetné trestné činy vo väčšom ako malom rozsahu. V zmysle aktuálne platnej právnej úpravy možno totiž princíp *ultima ratio* uplatniť výlučne na prečiny. Povedané inými slovami, v okamihu naplnenia kvalifikačného momentu väčšieho rozsahu neexistuje zákonný podklad pre aplikáciu princípu *ultima ratio* zo strany súdu. Vychádzajúc z uvedeného sa bude príspevok snažiť poukázať na potrebu zmeny právnej úpravy dotýkajúcej sa princípu *ultima ratio* v podmienkach Slovenskej republiky, pričom v tejto súvislosti bude vykonávať tiež komparáciu s právnou úpravou Českej republiky.

Kľúčové slová: Trestné právo; princíp *ultima ratio*; subsidiarita trestnej represie; majetkové trestné činy; prístup *sensu largo*; prístup *sensu stricto*; formálne poňatie trestného činu; materiálny korektív; Slovenská republika; Česká republika.

Úvod

Princíp *ultima ratio* predstavuje zásadný princíp uplatňovaný vo väčšine právnych poriadkov kontinentálneho právneho systému, právny poriadok Slovenskej republiky nevynímajúc. Aj napriek tomu, že princíp *ultima ratio* je v kruhoch odbornej verejnosti princípom známym, je na prvom mieste potrebné aspoň v stručnosti zadefinovať podstatu nastoleného princípu. Uvedený princíp, ktorý je nerozlučne previazaný s princípom subsidiarity trestnej represie, možno zjednodušene popísať ako princíp, na podklade ktorého by mali samotné trestné právo, respektíve trestnoprávna represia z dôvodu značnej striktnosti a zásadnosti z nich plynúcich právnych dôsledkov predstavovať krajný scenár zásahu štátu do konkrétnych vzťahov.² Ide tak o krajný prostriedok ochrany pred spoločensky najnebezpečnejšími protiprávnymi deliktami.³ Iba v prípade, ak

² Bližšie pozri WENDT, R. The Principle of “ultima ratio” and/or the Principle of Proportionality. *Oñati Socio-legal Series* [online]. 2013, vol. 3, no. 1, s. 85 [cit. 2021-02-08]. ISSN 2079-5971. Dostupné na: <https://ssrn.com/abstract=2200873>.

³ Bližšie pozri ČENTÍK, T. Kde sú hranice aplikácie princípu *ultima ratio* v trestnom práve?. In: *Právne listy* [online]. 2015-10-06 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: <http://www.pravne.listy.sk/clanky/a405-kde-su-hranice-aplikacie-principu-ultima-ratio-v-trestnom-prave>.

ostatnými prostriedkami, predovšetkým prostriedkami práva občianskeho či práva správneho nemožno dosiahnuť sledovaný cieľ, môže štát siahať po drastickjšom prostriedku vo forme trestnoprávneho postihu páchatel'a.^{4,5}

Ultima ratio verzus majetkové trestné činy

Predtým, ako podrobnejšie poukážeme na spôsob uplatňovania princípu *ultima ratio* v oblasti riešenia majetkových trestných činov, považujeme za vhodné v krátkosti zdôvodniť skutočnosť, prečo otázka využitia, respektíve nevyžitia predmetného princípu rezonuje najzásadnejšie práve v kontexte trestných činov majetkovej povahy. V uvedenej súvislosti je potrebné poukázať na skutočnosť, že prevažná väčšina trestných činov obsiahnutých v štvrtej hlave zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon“) predstavuje také trestné činy, ktoré majú svoj základ v súkromnom práve, respektíve v konkrétnych súkromnoprávných vzťahoch. A práve táto skutočnosť je kľúčovým „kameňom úrazu“, pokiaľ ide o rozriešenie problému týkajúceho sa rozsahu aplikovateľnosti princípu *ultima ratio* v oblasti trestného práva. V naznačenom kontexte totiž zákonite vyvstáva otázka, či sa má v prípade porušenia predmetných vzťahov posúdiť konanie páchatel'a ako trestný čin a majú sa uplatniť prostriedky trestnoprávneho donútenia, alebo či je postačujúce ponechať jeho posúdenie v rovine súkromného práva a presunúť jeho riešenie na aktivitu účastníka, respektíve účastníkov predmetného vzťahu, za využitia prostriedkov občianskeho práva alebo obchodného práva.⁶ A práve rozriešenie nastolenej otázky vyvoláva v právnoteoretických kruhoch, ale rovnako aj v aplikačnej praxi zásadnú a neustále pretrvávajúcu názorovú roztrieštenosť a nejednotnosť.

V súvislosti s hľadaním čo najvhodnejšej odpovede na popísaný problém je žiaduce z dôvodu úplnosti výkladu poukázať i na právne názory, ktoré sa v skúmanej oblasti objavujú a ktorým možno prisúdiť prívlastok najstriktnejšie. Naznačený názorový prúd vychádza z myšlienky, podľa ktorej by sa mal princípu *ultima ratio* uplatňovať výlučne v normo-

⁴ Bližšie pozri § 3 III 2 v BAUMANN, J., U. WEBER a W. MITSCH. *Strafrecht: Allgemeiner Teil*. 11. Aufl. Bielefeld: Gieseking, 2003. 845 s. ISBN 3-7694-0935-3.

⁵ Bližšie pozri ČENTĚŠ, J., A. BELEŠ a J. ČÍPKOVÁ. Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom (I. časť). *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2020, roč. 28, č. 2, s. 236 [cit. 2021-02-08]. ISSN 1805-2789. Dostupné na: <https://doi.org/10.5817/cpv2020-2-4>.

⁶ Bližšie pozri tiež ŠANTA, J. a M. ŽILINKA. Ekonomická trestná činnosť a princípu *ultima ratio*. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 12, s. 1646-1648. ISSN 1335-6461.

tvornej činnosti. S takýmto prístupom k chápaniu použitia princípu *ultima ratio* sa možno na úrovni aplikačnej praxe stretnúť predovšetkým v argumentácii prokuratúry v rámci odvolaní, prípadne dovolaní, ktoré z jej strany smerujú, respektíve smerovali voči rozhodnutiam odvolávajúcim sa práve na použitie princípu *ultima ratio*. V predmetnej argumentácii rezonovali názory, podľa ktorých by mal byť princíp *ultima ratio* primárne chápaný ako princíp obmedzujúci výlučne zákonodarcu v použití trestnoprávneho riešenia protiprávných konaní vo vzťahu k ostatnej deliktuálnej úprave inkorporovanej v predpisoch občianskoprávných, administratívno-právných či obchodnoprávných. V zmysle uvedeného by mal byť predmetný princíp naplnený už samotným legislatívnym riešením obsiahnutým v príslušných trestnoprávných normách, respektíve kódexoch.⁷ Aplikáciu princípu *ultima ratio* na posúdenie formálnej a materiálnej stránky trestného činu preto prokuratúra chápala ako prvok súdneho aktivizmu vymykajúci sa kontinentálnemu chápaniu súdnej moci, ktorý je zrejším zásahom do kompetencie legislatívneho orgánu.⁸ V nadväznosti na uvedené je však potrebné zdôrazniť, že takýto značne obmedzujúci náhľad na použiteľnosť princípu *ultima ratio* v majetkových veciach bol preklenutý pomerne známym rozhodnutím pochádzajúcim z rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 13. augusta 2013. V zmysle predmetného rozhodnutia možno pravidlo *ultima ratio* uplatniť prostredníctvom materiálneho korektívu, teda v rozsahu ustanovenia § 10 ods. 2 Trestného zákona. Povedané inými slovami, Najvyšší súd Slovenskej republiky oklieštil možnosť aplikácie princípu *ultima ratio* výlučne na takú protiprávnu činnosť, ktorá nadobúda podobu prečinov.⁹ V súvislosti s predmetným rozhodnutím je nutné uviesť, že jeho prijatím nastal veľký posun napred, pokiaľ ide o otázku možnosti aplikovania princípu *ultima ratio* v rozhodovacej praxi súdov. Na jeho podklade sa totiž podarilo preklenúť nejednoznačnosť, a najmä nevôľu prokuratúry, pokiaľ ide o poňatie princípu *ultima ratio* ako princípu priamo použiteľného orgánmi činnými v trestnom konaní, a predovšetkým súd-

⁷ Bližšie pozri ŠAMKO, P. Princíp ultima ratio. Významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre?. In: *Právne listy* [online]. 2013-04-01 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a215-princip-ultima-ratio.-vyznamne-interpretacne-pravidlo-alebo-prehnany-sudny-aktivizmus-bez-opory-v-zakone-a-judikature>.

⁸ Bližšie pozri *Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. 10. 2011, sp. zn. 5 Tdo 24/2011*.

⁹ Bližšie pozri *Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. 8. 2013, sp. zn. 2 Tdo 35/2013*.

mi, a to aj napriek tomu, že sa tak stalo iba v čiastočnej miere, ako bude popísané nižšie. Súčasne je žiaduce zdôrazniť, že v predmetnom rozhodnutí sa odráža jeden z dvoch právnoteoretických prístupov k aplikácii princípu *ultima ratio*. Ide konkrétne o prístup *sensu stricto*, v zmysle ktorého aplikácia predmetného princípu prichádza do úvahy výlučne tam, kde je pomocou materiálneho korektívu vytvorený priestor pre posúdenie závažnosti určitého konania a rozhodnutie či použitie trestnoprávneho donútenia je v danom prípade nevyhnutné.¹⁰ Predmetný prístup *sensu stricto* vníma princíp *ultima ratio* ako princíp v aplikáčnej praxi veľmi nápomocný, keďže umožňuje odlíšiť „bagateľné“ prípady od skutočnej trestnej činnosti, no uvedený prístup súčasne zdôrazňuje, že aplikácia daného princípu musí mať určité hranice. Povedané inými slovami, nie je možné používať ho v takých prípadoch, ktoré síce majú súkromnoprávny základ, ale je potrebné vnímať ich ako závažné excesy zo súkromnoprávných vzťahov, ktoré už zjavne vybočujú z rámca bežných súkromnoprávných vzťahov a naplňajú znaky konkrétnej skutkovej podstaty trestného činu. Práve preto je prípustné daný princíp aplikovať výlučne na skutky, ktoré je možné subsumovať len pod zákonné znaky prečinu.¹¹

Na podklade vyššie uvedených skutočností možno dospieť ku konštatovaniu, že k aplikácii princípu *ultima ratio* v rozhodovacej praxi súdov, teda k uprednostneniu zodpovednosti podľa noriem netrestnoprávnej povahy pred postihom páchatel'a prostredníctvom noriem trestného práva môže prísť za kumulatívneho splnenia dvoch podmienok:¹²

- a) ide o prípad, ktorý spadá výhradne do sféry občianskoprávných vzťahov alebo obchodnoprávných vzťahov, pričom
- b) tento prípad len „zdanlivo“ naplňa formálne znaky skutkovej podstaty trestného činu.

Možnosť, respektíve nemožnosť uplatnenia princípu *ultima ratio* na majetkové zločiny

Aj napriek nepochybnej váhe, ktorá prislúcha už zmienenému rozhodnutiu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z roku 2013, nemožno v jeho

¹⁰ Bližšie pozri ČENTÍK, T. Kde sú hranice aplikácie princípu *ultima ratio* v trestnom práve?. In: *Právne listy* [online]. 2015-10-06 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: <http://www.pravne.listy.sk/clanky/a405-kde-su-hranice-aplikacie-principu-ultima-ratio-v-trestnom-prave>.

¹¹ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. 11. 2013, sp. zn. Tpj 45/2013*.

¹² Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. 11. 2013, sp. zn. Tpj 45/2013*.

súvislosti vysloviť konštatovanie o tom, že by otázku využiteľnosti princípu *ultima ratio* vyriešilo v absolútnom zmysle slova. Uvedené možno vyvodit' z analýzy následne prijímaných súdnych rozhodnutí. V tejto súvislosti je dokonca možné uviesť, že priamo v samotnej rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa pri riešení predmetnej otázky objavuje akýsi schizofrénny prístup. I napriek existencii už spomínaného rozhodnutia sa totiž možno stretnúť s rozhodnutiami pochádzajúcimi z „dielne“ toho istého súdneho orgánu smerujúcimi k úplne odlišnému spôsobu uplatnenia predmetného princípu v aplikačnej praxi. Konkrétnejšie je možné poukázať na rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 10. decembra 2014, sp. zn. 1 To 12/2014. Aj napriek tomu, že v súvislosti s hodnotením daného rozhodnutia sa možno stretnúť s konštatovaním o postupe Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v rozpore s ustálenou rozhodovacou praxou, domnievame sa, že predmetné rozhodnutie nie je možné chápať ako ignorovanie tak nadneseného rozhodnutia z 13. augusta 2013, ale v jeho rámci možno spozorovať snahu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky o prekonanie reštriktívneho spôsobu uplatňovania princípu *ultima ratio* (prístupu *sensu stricto*) a snahu o presadenie tzv. prístupu *sensu largo*, teda prístupu extenzívneho.

Na rozdiel od prístupu *sensu stricto* je zmienený prístup postavený na premise, v zmysle ktorej by bolo vhodné a žiaduce zvažovať aplikáciu princípu *ultima ratio* nielen pri prečinoch, ale rovnako tiež pri zločinoch či obzvlášť závažných zločinoch. Zástancovia extenzívneho spôsobu uplatňovania princípu *ultima ratio* na majetkové trestné činy totiž zastávajú právny názor, v zmysle ktorého trestné činy majetkovej povahy, akými sú trestný čin sprenevery či trestný čin podvodu, sú takými skutkami so súkromnoprávnym základom, v prípade ktorých osobitne platí, že závisí predovšetkým na individuálnej aktivite osôb, aby „strážili“ svoje práva, ktorým má súdna moc poskytovať ochranu. Je preto v zásade neprijateľné, aby trestné právo suplovalo spomenutú aktivitu jednotlivcov, od ktorých sa primárne pre sféru súkromnoprávných vzťahov očakáva a vyžaduje, aby si svoje práva ochraňovali samostatne. Princíp *sensu largo* je tak postavený na premise, v zmysle ktorej je neprípustné, aby orgány činné v trestnom konaní a trestné súdy nahrádzali činnosť súdov v občianskoprávnom konaní, ktorých úlohou je ochrana prevažne celospoločenských hodnôt, a nie priamo konkrétnych subjektívnych práv jednotlivca, ktoré svojou povahou spočívajú v súkromnoprávnej sfére. Zástancovia uvedeného prístupu poukazujú na skutočnosť, že pokiaľ by

sme taký scenár pripustili, dospeli by sme súčasne k stavu charakterizovateľnému nerovným postavením zainteresovaných osôb vo vzájomných záväzkovoprávných vzťahoch, teda k stavu charakterizovateľnému znerovnoprávnením osôb v ich vzájomných vzťahoch a neúctou orgánov verejnej moci k rovnosti občanov. Na základe prístupu *sensu largo* tak má byť ochrana majetkových vzťahov uplatňovaná v prvom rade prostriedkami občianskeho práva a obchodného práva a až tam, kde je takáto ochrana neúčinná, je namieste uvažovať o uplatnení noriem trestného práva, respektíve o vyvedení trestnej zodpovednosti.¹³

V uvedenej súvislosti je vhodné poukázať na protinázory, ktoré myšlienky obsiahnuté v prístupe *sensu largo* jednoznačne zavrhujú. Jeden z právnych názorov vypovedajúcich proti takto široko nastavenému uplatňovaniu princípu *ultima ratio* v aplikačnej praxi súdnych orgánov bol vyslovený Najvyšším súdom Slovenskej republiky v rámci jeho rozhodnutia vydaného pod spisovou značkou 2 Tdo 41/2015. Argumentácia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky vychádzala z domnienky, v zmysle ktorej ak by súdna moc „oslobodzovala“ zločiny a obzvlášť závažné zločiny s odkazom na princíp *ultima ratio*, potom by sa mohla harmónia vzájomnej kontroly a rozdelenia právomocí zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci narušiť, pretože súdna moc by sama tvorila, respektíve pretvárala zákony v rozpore s tým, ako ich prijala zákonodarná moc. Preto aj aplikácia princípu *ultima ratio* v trestnom konaní musí mať isté pravidlá, ktoré nemôžu byť založené na svojoľnom výklade zákona súdom. A práve základným pravidlom určujúcim hranice uplatnenia princípu *ultima ratio* je už spomínaná uplatniteľnosť výlučne na prečiny prostredníctvom priestoru, ktorý nám tu vytvára materiálny korektív.

S absolútnym odchýlením sa od uvedeného názoru sa však možno stretnúť práve v odôvodnení obsiahnutom v už zmienenom rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 10. decembra 2014. V danej súvislosti je vhodné stručne objasniť, že prípad, ktorého sa predmetné rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky týkalo, spočíval v konaní obvinenej osoby – konateľa poškodenej spoločnosti, ktorý svojoľne rozpredával majetok dotknutej spoločnosti osobám jemu blízkym, pričom v dôsledku jeho konania bola dotknutej spoločnosti spôsobená škoda veľkého rozsahu v celkovej výške 473 098 EUR, a tiež prišlo na niekoľko mesiacov k obmedzeniu činnosti dotknutej spoločnosti, nakoľko firma ostala bez výrobných prostriedkov. Najvyšší súd Slovenskej repub-

¹³ Bližšie pozri *Nález Ústavného soudu České republiky zo dňa 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/2004.*

liky ako odvolací súd zrušil rozsudok prvostupňového súdu a oslobodil obvineného spod obžaloby krajského prokurátora pre trestný čin kvalifikovaný ako trestný čin sprenevery podľa § 213 ods. 4 Trestného zákona. Jedným zo základných vodidiel, ktorými sa pri posúdení predmetnej veci Najvyšší súd Slovenskej republiky riadil, bolo zhodnotenie, že poškodená spoločnosť disponovala dostatočnými prostriedkami občianskeho práva a obchodného práva smerujúcimi k ochrane jej práv a oprávnených záujmov. Najvyšší súd Slovenskej republiky v danom prípade *de facto* využil extenzívne uplatnenie princípu *ultima ratio*, bez ohľadu na rozlišovanie formálneho a materiálneho poňatia trestného činu. Vyslovil totiž, že tam, kde postačujú prostriedky súkromného práva, sú trestnoprávne prostriedky nielen nadbytočné, ale tiež neprípustné, pričom trestné právo má miesto výlučne tam, kde sú iné prostriedky vyčerpané, neúčinné alebo nevhodné.¹⁴ Keďže v uvedenej súvislosti môže vyvstať otázka, respektíve polemika o obsahovej náplni pojmu „neúčinnosť mimotrestných prostriedkov“, vyslovil Najvyšší súd Slovenskej republiky v danom prípade konštatovanie, v zmysle ktorého skutočnosť, že poškodený v občianskom súdnom konaní nie je úspešný tak, ako tomu bolo v konkrétnej posudzovanej veci, ešte neznamená, že takáto ochrana jeho majetkových práv je neúčinná, a teda že je nevyhnutné automaticky siahnuť po trestnoprávnych prostriedkoch.

V súvislosti s predmetným konštatovaním vysloveným zo strany Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa však zákonite natiska otázka, či by sme mali mať na základe argumentácie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a za použitia výkladu *argumentum a contrario* za ustálené, že pokiaľ poškodená osoba bude v občianskom súdnom konaní úspešná, znamená to, že takáto ochrana jej majetkových práv zabezpečená prostriedkami občianskeho práva je automaticky vyhodnotiteľná ako účinná, efektívna a postačujúca? Domnievame sa, že práve v tomto bode vzniká najväčšie množstvo argumentov vypovedajúcich proti uplatňovaniu prístupu *sensu largo*. Pokiaľ by sme totiž hľadali odpoveď na položenú otázku, musíme sa vysporiadať s otázkou funkcií práva trestného na jednej strane a funkcií práva občianskeho, respektíve práva obchodného na strane druhej. Trestné právo je totiž charakterizované jednotou preven-

¹⁴ Bližšie pozri NETT, A. Zásada ultima ratio, účinná lístosť a daňový delikt v novém Trestním zákoníku. In: D. SEHNÁLEK, J. VALDHANS, R. DÁVID a L. KYNCL, eds. *Dny práva – 2009 – Days of Law* [CD-ROM]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2009, s. 990-1000. Acta Universitatis Brunensis: Iuridica, no. 358. ISBN 978-80-210-4990-1.

cie a represie. Inak povedané, jeho účelom je nielen uloženie trestnej sankcie, ale i prevencia spočívajúca v predchádzaní páchania trestných činov jedným a tým istým páchatel'om (individuálna prevencia), ako aj v predchádzaní, respektíve odstrašení od páchania trestných činov obdobnej povahy vo vzťahu k ďalším, iným potenciálnym páchatel'om (generálna prevencia).¹⁵ Na strane druhej, účel prostriedkov iných právnych odvetví je odlišný. Úlohou súkromnoprávných prostriedkov uplatňovaných subjektmi, do práv ktorých bolo zasiahnuté, je predovšetkým reparácia vzniknutého protiprávneho stavu z hľadiska iných než represívnych kritérií a reštitúcia porušených práv (náhrada škody alebo nemajetkovej ujmy či reivindikácia). Takéto súkromnoprávne prostriedky však nemajú takmer žiadny preventívny účinok a aj v prípade ich úspešného uplatnenia zo strany poškodeného dochádza rozsudkom iba k uloženiu povinnosti zaplatiť to, čo je páchatel' povinný zaplatiť aj bez existencie daného rozsudku. Uvedený prostriedok však žiadnym spôsobom nezabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti.

V zmienenej súvislosti je vhodné doplniť, že práve otázka absentujúcej preventívnej funkcie mimotrestných právnych prostriedkov hovorí proti extenzívnemu uplatňovaniu princípu *ultima ratio* nielen v našich podmienkach, ale rovnako tiež v zahraničí. V tejto súvislosti je možné poukázať na situáciu v Nemecku. Nemecký ústavný súd totiž dospel pri posudzovaní otázky o dostatočnosti použitia mimotrestných prostriedkov k záveru, ktorý sa zhoduje s hlavným argumentom proponentov reštriktívneho uplatňovania princípu *ultima ratio*. Nemecký ústavný súd vyslovil, že aj napriek tomu, že sú na riešenie konkrétnej veci k dispozícii menej závažné prostriedky ochrany práv, nebezpečenstvo opakovania protiprávneho konania plynúce z absencie sankcie trestnoprávnej povahy je priveľmi vysoké. Uvedená skutočnosť – obava sa pomerne zásadne reflektuje tiež v rozhodovacej činnosti nemeckých súdov nižšieho stupňa, ktorá vypovedá o tom, že sila princípu *ultima ratio* je v nemeckých podmienkach oveľa nižšia než naznačuje jeho teoretickoprávne vyjadrenie.¹⁶

Domnievame sa, že proti extenzívnemu uplatňovaniu princípu *ultima ratio* svedčí tiež skutočnosť, že princíp *ultima ratio*, respektíve zásada

¹⁵ Bližšie pozri ČENTÍK, T. Kde sú hranice aplikácie princípu *ultima ratio* v trestnom práve?. In: *Právne listy* [online]. 2015-10-06 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: <http://www.pravne.listy.sk/clanky/a405-kde-su-hranice-aplikacie-principu-ultima-ratio-v-trestnom-prave>.

¹⁶ Bližšie pozri WENDT, R. The Principle of "ultima ratio" and/or the Principle of Proportionality. *Oñati Socio-legal Series* [online]. 2013, vol. 3, no. 1, s. 89 [cit. 2021-02-08]. ISSN 2079-5971. Dostupné na: <https://ssrn.com/abstract=2200873>.

trestnej represie nie je v platnom a účinnom slovenskom Trestnom zákone priamo zakotvená. Jeho uplatnenie tak prichádza do úvahy jedine prostredníctvom materiálneho korektívu obsiahnutého v ustanovení § 10 ods. 2 Trestného zákona, viazaného výlučne na kategóriu prečinov. Na základe uvedeného by preto bolo možné súhlasiť s tvrdením, že uplatnenie princípu *ultima ratio* na skutok kvalifikovateľný ako zločin alebo obzvlášť závažný zločin je neprípustné, a to aj vtedy, pokiaľ by sa takéto uplatnenie javilo s ohľadom na konkrétny prípad ako správne a opodstatnené – zastavenie trestného konania či oslobodenie páchateľa by totiž v takom prípade nebolo možné posúdiť ako krok zákonný, a to z dôvodu absentujúcej právnej úpravy, ktorá by takéto použitie princípu *ultima ratio* zdôvodňovala. V predmetnej súvislosti však možno uviesť, že vo sfére majetkovej trestnej činnosti sa pomerne jednoducho môže vyskytnúť prípad, skutok kvalifikovateľný napríklad ako zločin sprenevery, pre ktorý by sa javilo ako postačujúce jeho riešenie prostriedkami súkromného práva. V uvedenom kontexte sa preto objavujú názory, v zmysle ktorých je žiaduce na princíp *ultima ratio* nahliadať ako na jedno z interpretačných pravidiel, pre ktoré je typické, že v písanom práve explicitne upravené nie sú, no ich existencia sa vyvodzuje z konkrétneho obsahu právnej normy. Prostredníctvom takéhoto uplatnenia princípu *ultima ratio*, t.j. jeho použitia ako výkladového pravidla by následne bolo možné odlišiť trestné činy od „zdanlivých“ trestných činov, teda od trestných činov, pri ktorých prišlo k naplneniu formálnych znakov skutkovej podstaty.¹⁷ Takéto riešenie pôsobí ako veľmi logické a správne, no pokiaľ nahliadneme na rozhodovaciu činnosť Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, konkrétne na prípady, v ktorých Najvyšší súd Slovenskej republiky vystupuje ako súd odvolací alebo súd dovolací, prichádzame k zisteniu, že Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v konečnom dôsledku pridrža svojho rozhodnutia z 13. augusta 2013 (2 Tdo 35/2013), teda rozhodnutia zakotvujúceho reštriktívne uplatňovanie princípu *ultima ratio*. V danej súvislosti si preto dovoľujeme vysloviť domnienku, v zmysle ktorej pravdepodobne najideálnejším riešením ako zabezpečiť, že uplatnenie princípu *ultima ratio* na trestné činy iné ako prečiny bude zhodnotené ako zákonné, je nasledovanie vzoru právnych úprav, ktoré predmetný

¹⁷ Bližšie pozri ŠAMKO, P. Princíp *ultima ratio*. Významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre?. In: *Právne listy* [online]. 2013-04-01 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a215-princip-ultima-ratio.-vznamne-interpretacne-pravidlo-alebo-prehnan-y-sudny-aktivizmus-bez-opory-v-zakone-a-judikature>.

princíp, respektíve pravidlo subsidiarity trestnej represie zakotvujú explicitne vo svojich trestnoprávných kódexoch.

Práve takéhoto počínu sme svedkami od roku 2009 aj v Českej republike. Český zákonodarca sa totiž vybral cestou explicitného zakotvenia subsidiarity trestnej represie a jej zaradenia medzi základy trestnej zodpovednosti. K uvedenému kroku pritom pristúpil v ustanovení § 12 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. Zásada subsidiarity trestnej represie je v predmetnom ustanovení vyjadrená nasledovne: „Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu“. Dôvodová správa k českému Trestnímu zákoníku koncipuje v tejto súvislosti „presvedčenie, že ochranu práv a slobôd jednotlivcov, vrátane ich života, zdravia, ako aj ochranu majetku, práv a chránených záujmov právnických osôb, ako i demokratického štátneho a spoločenského zriadenia je potrebné dosahovať predovšetkým mimotrestnými prostriedkami“. Princíp *ultima ratio* tiež stavia do pozície interpretačného pravidla. Konštatuje totiž, že znaky trestného činu je nevyhnutné vykladať tak, aby bol trestný čin považovaný za spoločensky škodlivý. Uvedené však neznamená návrat k materiálnemu chápaniu trestného činu. Spoločenská nebezpečnosť činu totiž nie je obsiahnutá v definícii trestného činu, ktorá je kľúčová pre zodpovedanie otázky o spôsobe poňatia trestného činu. Ustanovenie českého Trestního zákoníku upravujúce princíp *ultima ratio* tak nepopiera, ale ani nevyvracia formálne poňatie trestného činu, na ktorom je postavené české trestné právo hmotné.¹⁸

Záver

Otázka rozsahu uplatniteľnosti princípu *ultima ratio* na prípady trestnej činnosti majetkovej povahy je v podmienkach Slovenskej republiky aj naďalej otázkou charakterizovanou značnou názorovou nejednotnosťou. Určité riešenie uvedeného negatívneho stavu je možné vidieť v nasledovaní vzoru Českej republiky a v zaradení princípu *ultima ratio*, respektíve zásady subsidiarity trestnej represie priamo do slovenského Trestného zákona. Domnievame sa, že prostredníctvom využitia uvedeného riešenia

¹⁸ Bližšie pozri HAMRANOVÁ, D. Uplatňovanie princípu *ultima ratio* a zásady subsidiarity trestnoprávnej represie v majetkovej kriminalite. In: L. VOJÁČEK a J. TAUCHEN, eds. *Majetkové a hospodárske trestné činy včera a dnes*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2016, s. 321. Acta Universitatis Brunensis: Iuridica, no. 558. ISBN 978-80-210-8332-5.

by sme sa vyhli situáciám, kedy sú prípady aplikácie princípu *ultima ratio* na trestné činy iné ako prečiny automaticky zmietnuté zo strany Najvyššieho súdu Slovenskej republiky „zo stola“, s odvolaním sa na už zmienený judikát z roku 2013 obmedzujúci uplatňovanie princípu *ultima ratio* výlučne na kategóriu prečinov.¹⁹

Zoznam bibliografických odkazov

BAUMANN, J., U. WEBER a W. MITSCH. *Strafrecht: Allgemeiner Teil*. 11. Aufl. Bielefeld: Gieseking, 2003. 845 s. ISBN 3-7694-0935-3.

ČENTĚŠ, J., A. BELEŠ a J. ČIPKOVÁ. Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom (I. časť). *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2020, roč. 28, č. 2, s. 225-246 [cit. 2021-02-08]. ISSN 1805-2789. Dostupné na: <https://doi.org/10.5817/cpvp2020-2-4>.

ČENTÍK, T. Kde sú hranice aplikácie princípu *ultima ratio* v trestnom práve?. In: *Právne listy* [online]. 2015-10-06 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a405-kde-su-hranice-aplikacie-principu-ultima-ratio-v-trestnom-prave>.

HAMRANOVÁ, D. Uplatňovanie princípu *ultima ratio* a zásady subsidiarity trestnoprávnej represie v majetkovej kriminalite. In: L. VOJÁČEK a J. TAUCHEN, eds. *Majetkové a hospodárske trestné činy včera a dnes*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2016, s. 318-333. Acta Universitatis Brunensis: Iuridica, no. 558. ISBN 978-80-210-8332-5.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/2004.

NETT, A. Zásada *ultima ratio*, účinná lítost a daňový delikt v novém Trestním zákoníku. In: D. SEHNÁLEK, J. VALDHANS, R. DÁVID a L. KYNCL, eds. *Dny práva – 2009 – Days of Law* [CD-ROM]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta, 2009, s. 990-1000. Acta Universitatis Brunensis: Iuridica, no. 358. ISBN 978-80-210-4990-1.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 26. 11. 2013, sp. zn. Tpj 45/2013.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 10. 12. 2014, sp. zn. 1 To 12/2014.

¹⁹ Bližšie pozri *Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12. 7. 2016, sp. zn. 1 Tdo V 10/2015.*

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12. 7. 2016, sp. zn. 1 Tdo V 10/2015.

ŠAMKO, P. Princíp ultima ratio. Významné interpretačné pravidlo alebo prehnaný súdny aktivizmus bez opory v zákone a judikatúre?. In: *Právne listy* [online]. 2013-04-01 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a215-princip-ultima-ratio-vyznamne-interpretacne-pravidlo-alebo-prehnany-sudny-aktivizmus-bez-opory-v-zakone-a-judikature>.

ŠANTA, J. a M. ŽILINKA. Ekonomická trestná činnosť a princíp ultima ratio. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 12, s. 1646-1654. ISSN 1335-6461.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. 10. 2011, sp. zn. 5 Tdo 24/2011.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. 8. 2013, sp. zn. 2 Tdo 35/2013.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. 7. 2015, sp. zn. 2 Tdo 41/2015.

WENDT, R. The Principle of “ultima ratio” and/or the Principle of Proportionality. *Oñati Socio-legal Series* [online]. 2013, vol. 3, no. 1, s. 81-94 [cit. 2021-02-08]. ISSN 2079-5971. Dostupné na: <https://ssrn.com/abstract=2200873>.

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
eva.szabova@truni.sk

 <https://orcid.org/0000-0001-8776-5548>